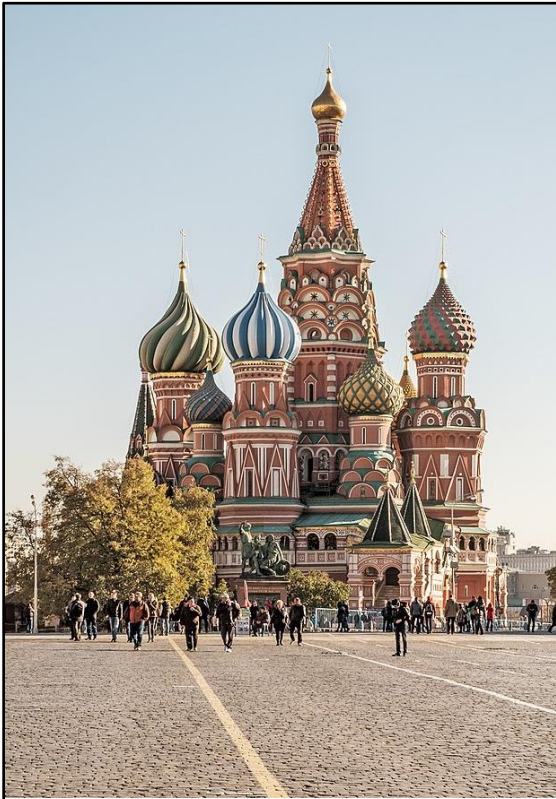

ETNOLOGIE VÝCHODNÍCH SLOVANŮ

Barbora Navrátilová Machová
Podzim 2023

HMOTNÁ KULTURA I

1. tradiční venkovská architektura

- Venkovské sídlo
- Typy domu a stavební materiály
 - Dřevěný roubený dům
 - Dům typu *chata*
 - Ruská *baňa*
- Vnitřní uspořádání domu a výzdoba

2. sakrální architektura východoslovanského prostoru

- Typické architektonické prvky
- Specifika ruské chrámové architektury
- Dřevěná sakrální architektura v oblasti Karpat

1. Tradiční venkovská architektura

Venkovské sídlo

dva základní typy venkovských sídel u východních Slovanů (podle S.A. Tokareva)

1. jednodvorové (samoty)

- tzv. *počinky* neboli *zaimki* na ruském Severu
- ukrajinský a jihoruský *chutir* (*chutor*)

2. vícedvorové (sídlo vesnického typu)

- silniční či ulicový typ sídla - u Rusů, částečně Bělorusů a Ukrajinců na severu Ukrajiny
- hromadná (shluková) ves - jižní Rusko, větší část Ukrajiny

Severoruská samota, Kenozerský národní park

Samota v Malorusku. Obraz K. Kryžického 1884

Typy domu a stavební materiály

- tradiční dům se v ruském prostředí nazývá *izba (изба)*, na jihu Ruska, na Ukrajině a v Bělorusku *chata (xama)*

1 . dřevěný roubený dům

- sruby z netesané kulatiny, spoj s přesahem, neomítnuté
- střecha z dř. prken nebo šindele, dřevěná podlaha
- oblast evropského Ruska, Běloruska a severovýchodní část Ukrajiny
- neomítnuté sruby jsou obvyklé také pro ukrajinskou oblast Karpat a malou část Polesí
- obyčejně pravoúhlé, výjimka - koliby Huculů

Dům ze středoruské oblasti (Suzdal)

[ИЗБА • Большая российская энциклопедия - электронная версия \(bigenc.ru\)](#)

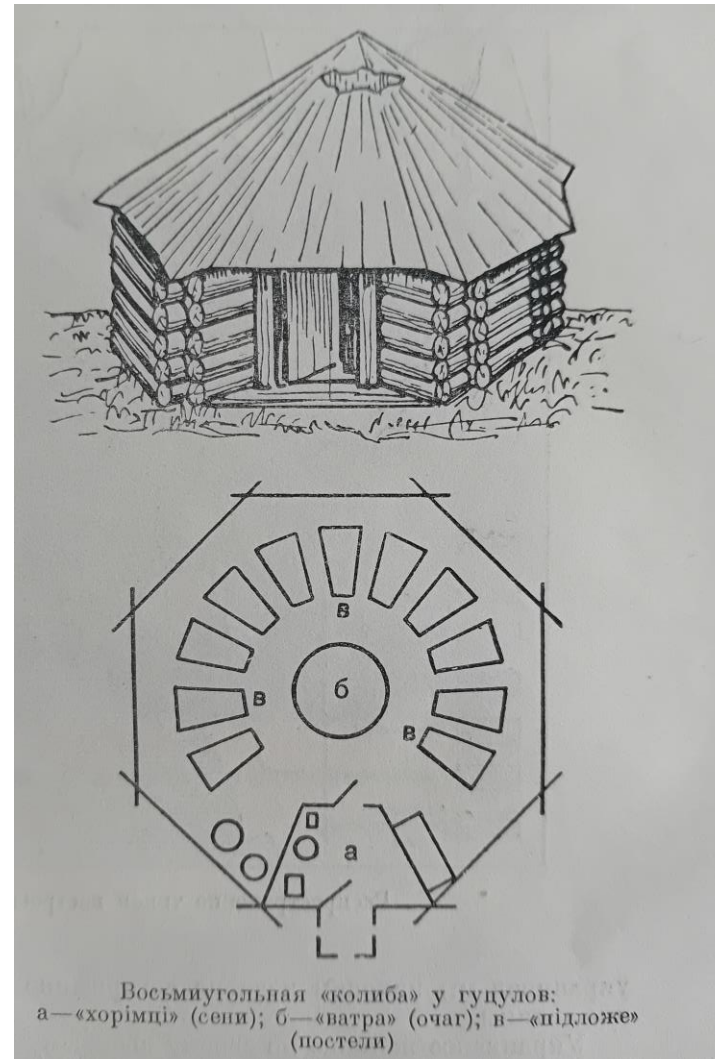
Dům ze severoruského Zaoněží

[Памятники деревянного зодчества | Музей-заповедник «Кижі» \(kizhi.ru\)](#)

**Dům s krytým dvorem,
Vladimirská gubernie,
středoruská oblast. Zdroj:
Aleksandrov, V. A. (ed.):
Russkije. 1967, s. 315.**

Huculská koliba.
Zdroj: Tokarev. S.A.:
Etnografija narodov
SSSR. 1958, s. 53.

Severoruský domový komplex

Dům bohatého sedláka (2. pol. 19. Stol.) z Munozero,
Murmanská oblast [Памятники деревянного зодчества |
Музей-заповедник «Кижы» \(karelia.ru\)](#)

Severoruský domový komplex,
Archagelská oblast

[ИЗБА • Большая российская
энциклопедия - электронная версия
\(bigenc.ru\)](#)

Film z ruského Severu

Jedeme na ruský sever – do domoviny Pomorů a polární záře. Jsou zde zachovalé památky dřevěné architektury, které se ve střední a jižní části země prakticky nevyskytují, středověké fresky, díla starých řemeslníků, pestré barvy severské kuchyně. A je to také země nočního slunce, množství lesních plodů, hub, jezer, sáňkování, chovu sobů, rybaření...

Režie: Kristina Kozlova 2021

(26) Фильм-путешествие. Русский Север. Дорогами Открытий - YouTube

Dvoupatrový dům s propojenou obytnou a hospodářskou částí ze severoruské oblasti

[Памятники деревянного зодчества | Музей-заповедник «Кижы» \(karelia.ru\)](https://karelia.ru/)

Dřevěná architektura ruského Severu

Kostel Proměnění Páně na ostrově Kiži v Oněžském jezeře (18.st.) Karélie
[Kizhi Pogost - UNESCO World Heritage Centre](#)

Most přes ř. Kenu,
Archagelská oblast

Kostel sv. Ondřeje, Solovki,
Archangelská oblast

Tradiční dům v Bělorusku

Dům (chata) z běloruského Podněpří

Běloruské státní muzeum lidové
architektury

zal. 1976 v Ozerci u Minsku

[Галоўная - etna.by](http://Galoynaya-etna.by)

Typy domu a stavební materiály

2. dům typu *chata*

- omítnutý dům na bílo, regionálně modrý (Poltavsko, Ukrajina)
- většina území Ukrajiny a jižního Ruska
- stavební materiál - roubená konstrukce ze dřeva, hrázděná konstrukce, hliněné stavby (stepi)
- došková střecha, podlaha hliněná

Зам. 7-3996, 02.10.2007

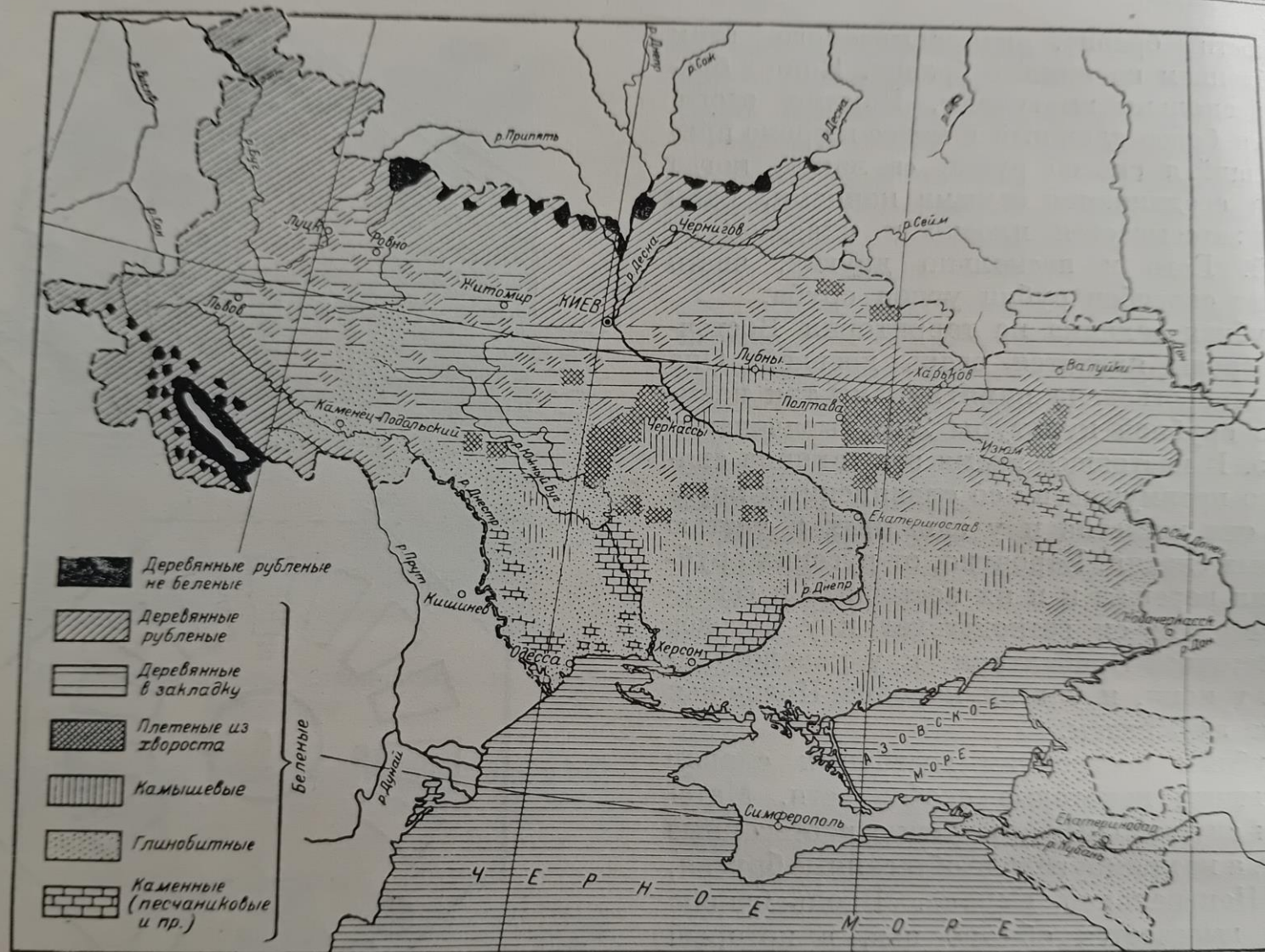
ПТК «Україна»

ПТК «Україна»

Зам. 7-3996, 02.10.2007

Распространение типов построек у украинцев (по Ф. К. Волкову)

Stavební materiály tradičního domu na území Ukrajiny
 Zdroj: Tokarev. S.A.: Etnografija narodov SSSR. 1958, s. 54

Dům z Luhanské oblasti (V Ukrajina)

Dům z Kyjevské oblasti

MUZEUM v PŘÍRODĚ Pirohiv u Kyjeva - expozice a fotogalerie podle etnografických regionů

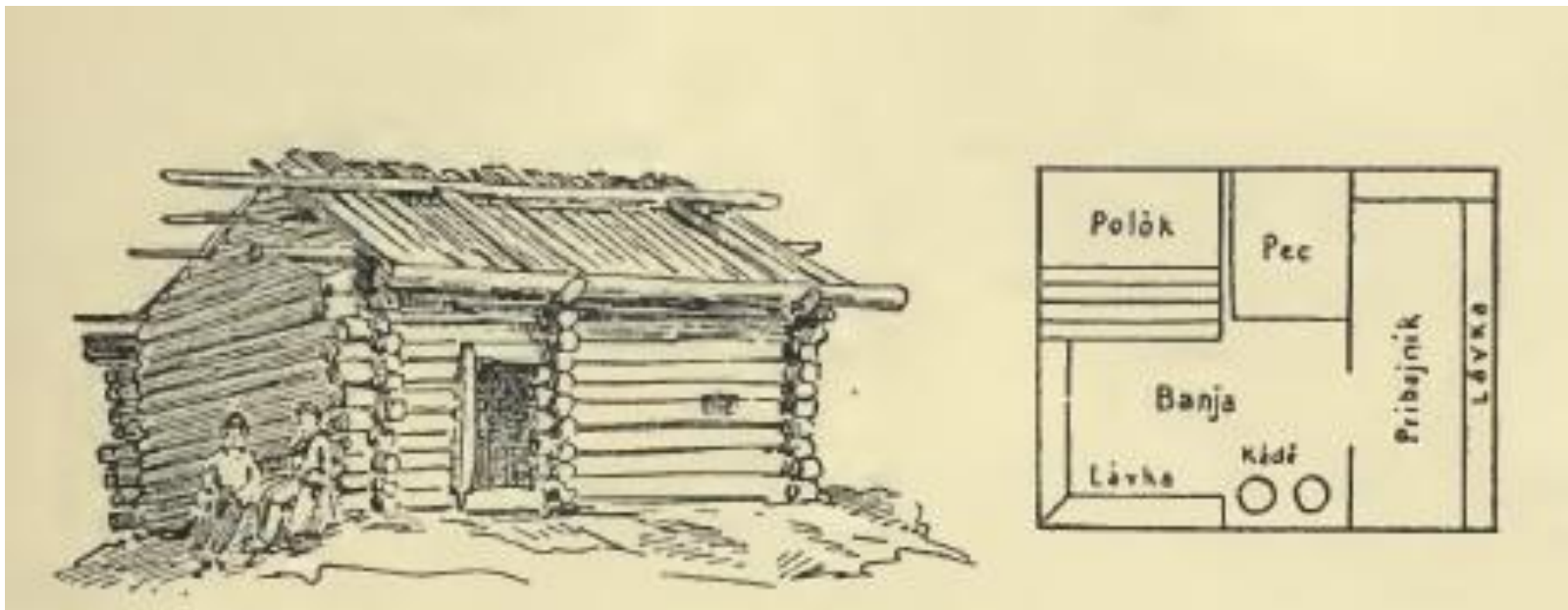
[Музей просто неба у Пирогові | Офіційний сайт \(pyrohiv.com\)](http://pyrohiv.com)

Kozácký dům na V Ukrajině a v jižním Rusku

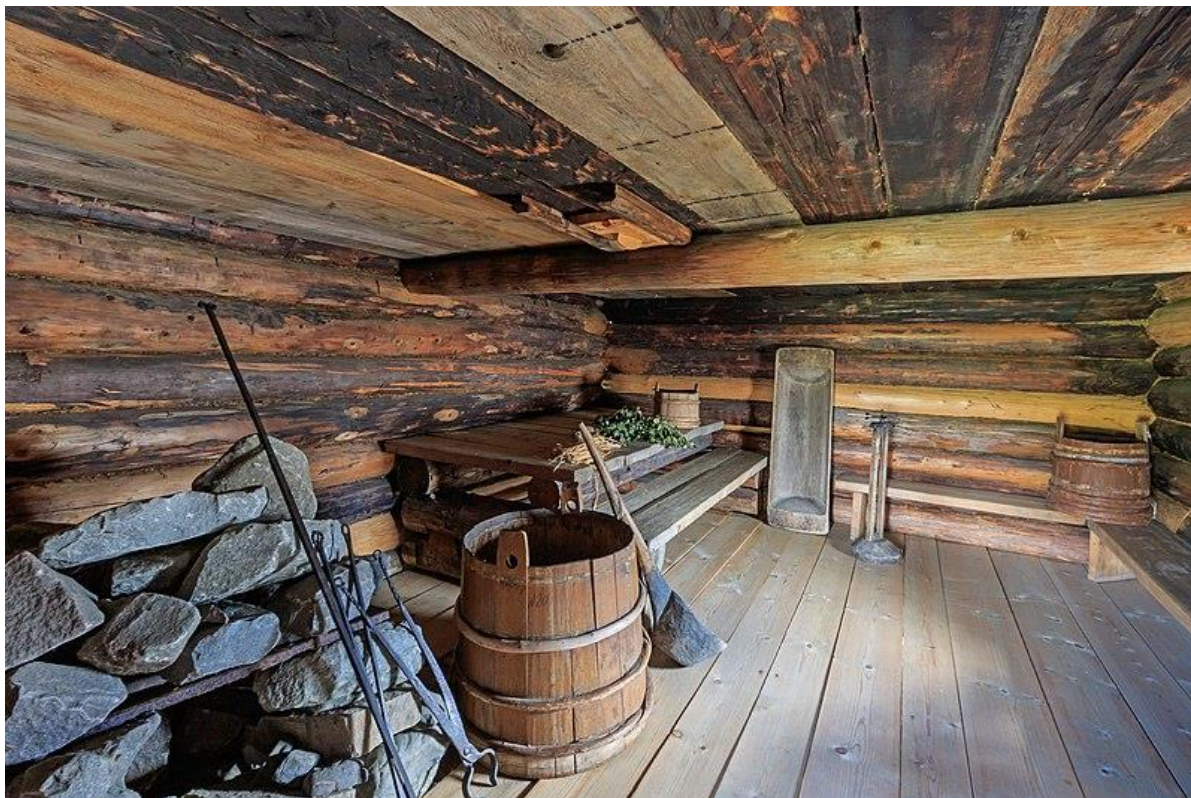

Ruská lázeň (*baňa*) z novgorodské gubernie

Zdroj: Niederle, L.: Život starých Slovanů I, díl 1, s. 133.

Ruská lázeň *baňa* - černá a bílá *baňa*

[Kizhi 06-2017 img15 Mizhostrov Bathhouse - Баня — Википедия \(wikipedia.org\)](#)

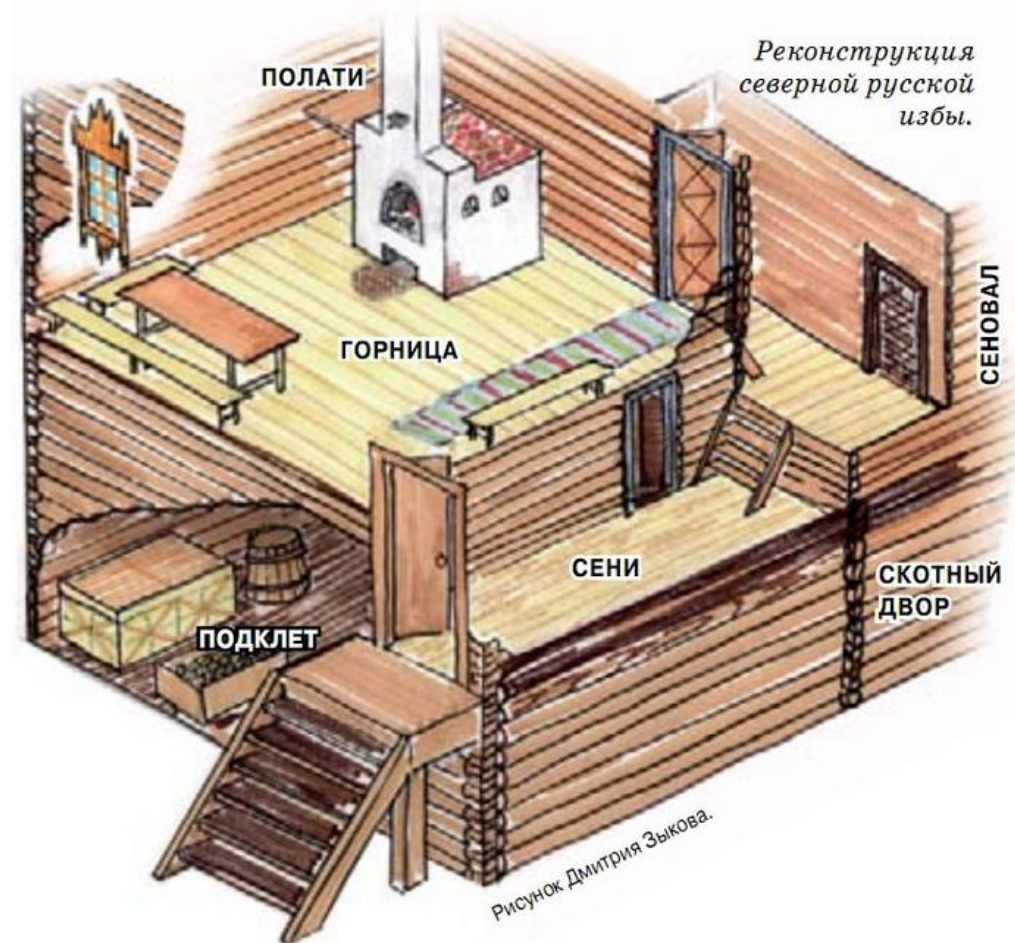
[Русские бани в Асбесте \(xn-----7kcbcdwgteq5b6a0akcsc.xn--p1ai\)](#)

Vnitřní uspořádání domu a výzdoba

- Печ
- Svatý kout (*rus. красивый угол, ukr. покуть, красивый кут*)
- Декоративní prvky
 - dřevořezba ruského severu
 - malované florální ornamenty z oblasti Ukrajiny

Krátký film o vnitřním vybavení ruského tradičního domu

[\(26\) Убранство русской избы - YouTube](#)

https://img1.liveinternet.ru/images/attach/c/7/96/130/96130007_large_russkaya_izba_4.jpg

Niederle, L.: Život starých Slovanů I, díl 2, s. 854.

Obr. 140. Velkoruská pec z okolí Borovičů u V. Novgorodu (podle Sinozerského).

Ruská
pec z
Karelíe
(sever
evropsk
ého
Ruska)

Svatý kout v Kuncevě, Poltavská oblast,
Ukrajina (1860-1870)

Kout v ruské pův. dymné jizbě

[Внутреннее убранство русской избы \(152 фото\) - фото -
картинки и рисунки: скачать бесплатно \(pro-dachnikov.com\)](http://pro-dachnikov.com)

Svatý (červený) kout dnes

Výzkum ruských etnologů z Petrohradské státní univerzity 1998-2001, uskutečněný na území Vologdské oblasti (folk.ru)

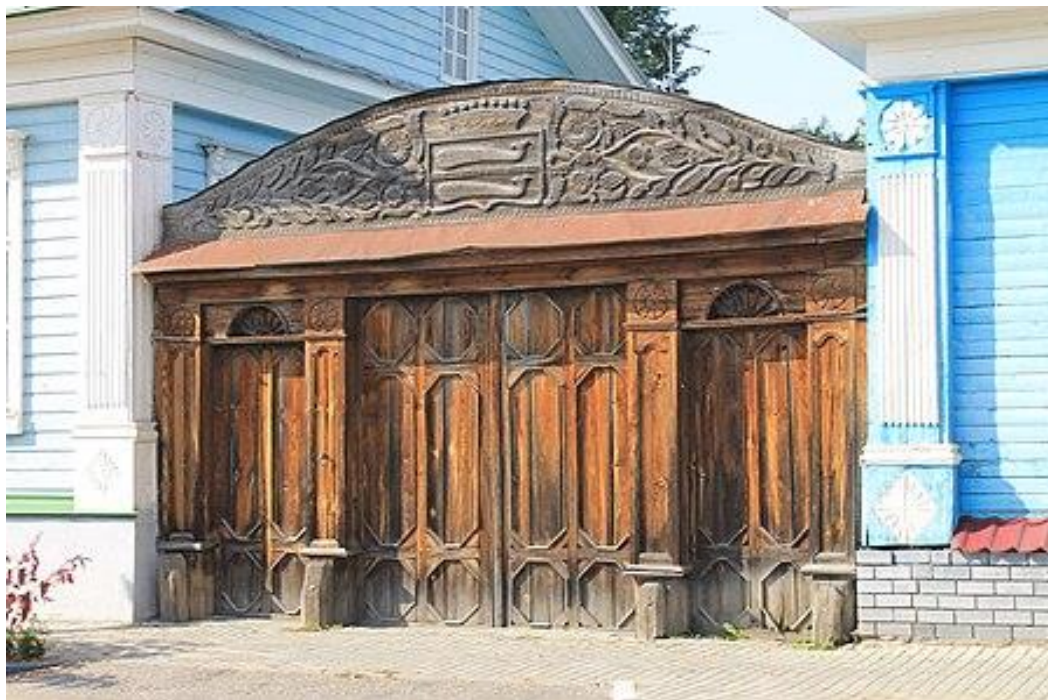

Závěry výzkumu:
svatý kout je i v současné době využíván jako místo pro prostředky **komunikace** (nově zde je umístěný telefon, důležité dokumenty, fotografie, TV) a jako **reprezentativní** místo v místnosti (zachování funkce)

Dekorativní prvky v architektuře

Příklad č. 1 - Dřevořezba typická pro severuskou a středoruskou oblast

Dekoratívny prvky v architektúre Příklad č. 2- Florální malba typická pro oblast centrální Ukrajiny

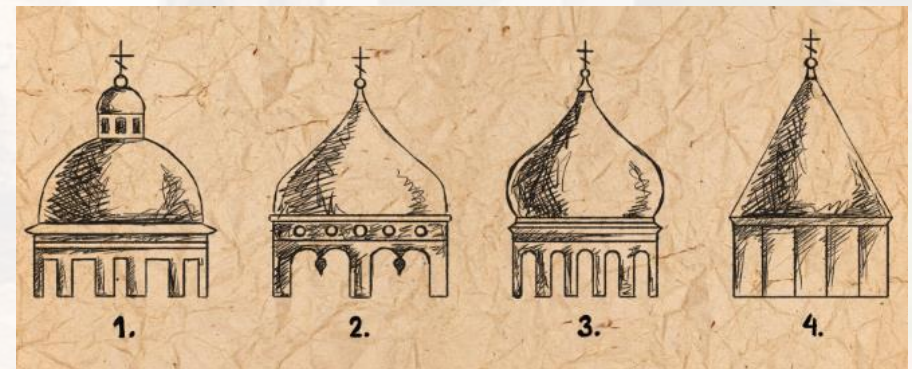
[Традиційна піч українців - духовний і обрядовий символ | SPADOK.ORG.UA](http://SPADOK.ORG.UA)

2. Sakrální architektura východoslovanského prostoru

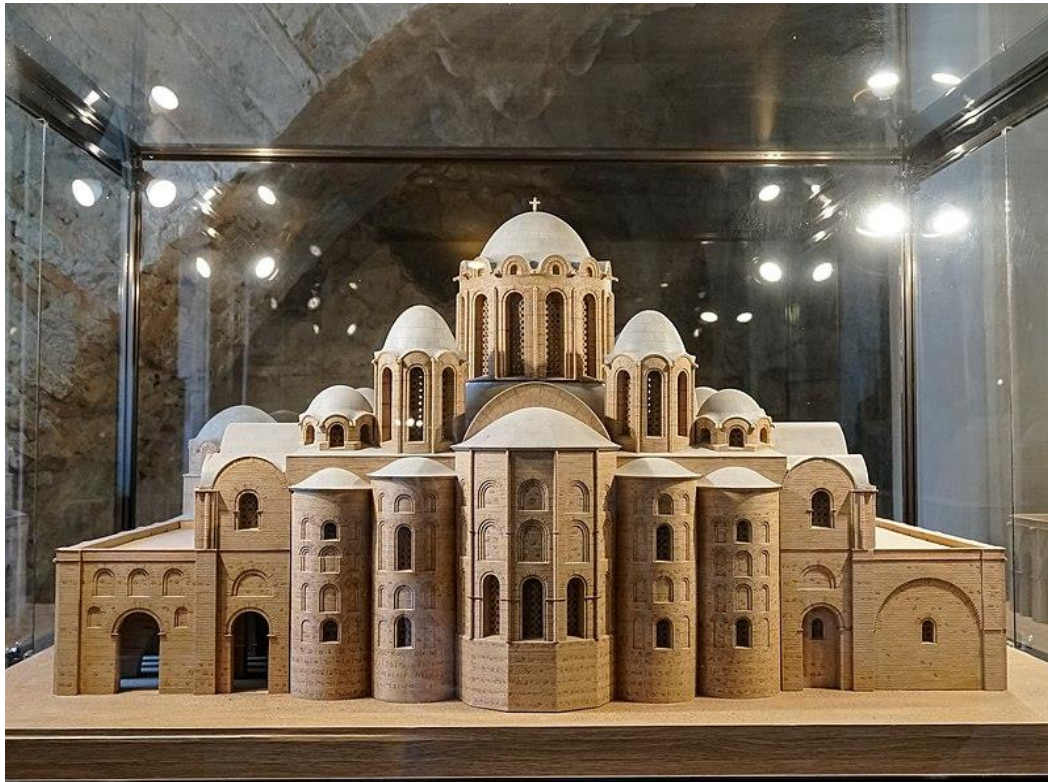
Pravoslavný chrám

- rusky *церковь*, bělorusky *царква*, ukrajinsky *церква*, srbsky *црква*, bulharsky *църква*, slovensky *cerkev*, polsky *cerkiew* atd.
- z řeckého slova *kýriaké* (dům Páně)
- **sobor** = katedrální chrám, hlavní kostel biskupa

[Russian Orthodox church architecture: How to read its sacred elements \(INFOGRAPHICS\) - Russia Beyond \(rbth.com\)](#)

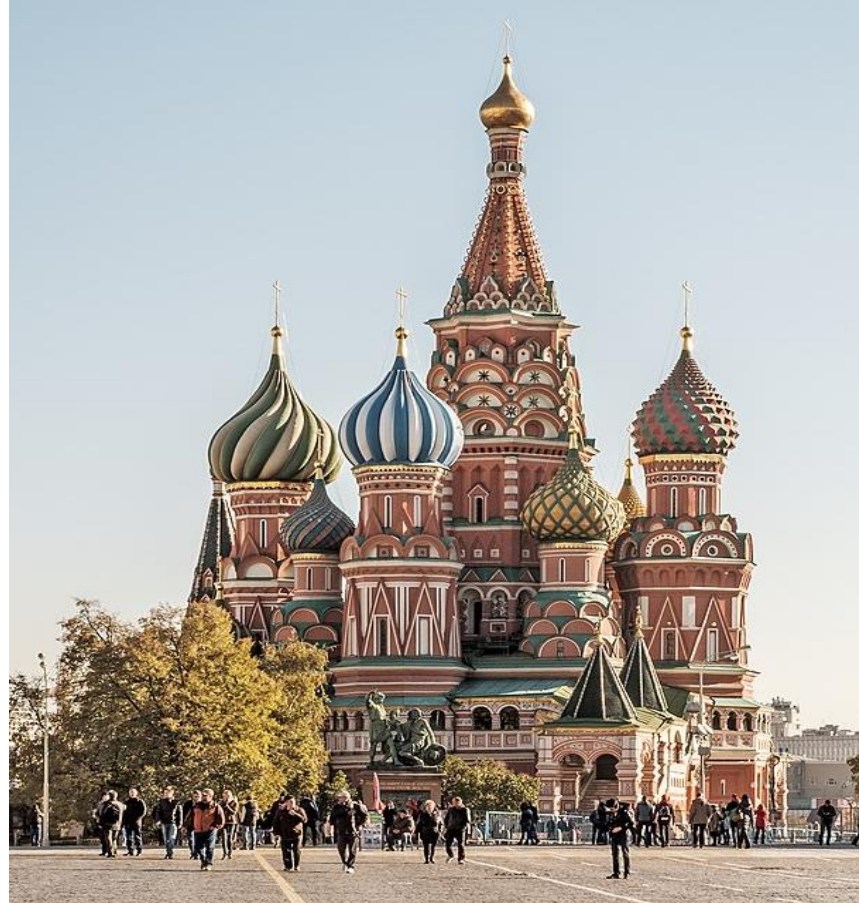
Sobor (katedrála) svaté Sofie (Софійський собор) - kamenný chrám v Kyjevě (11. století)

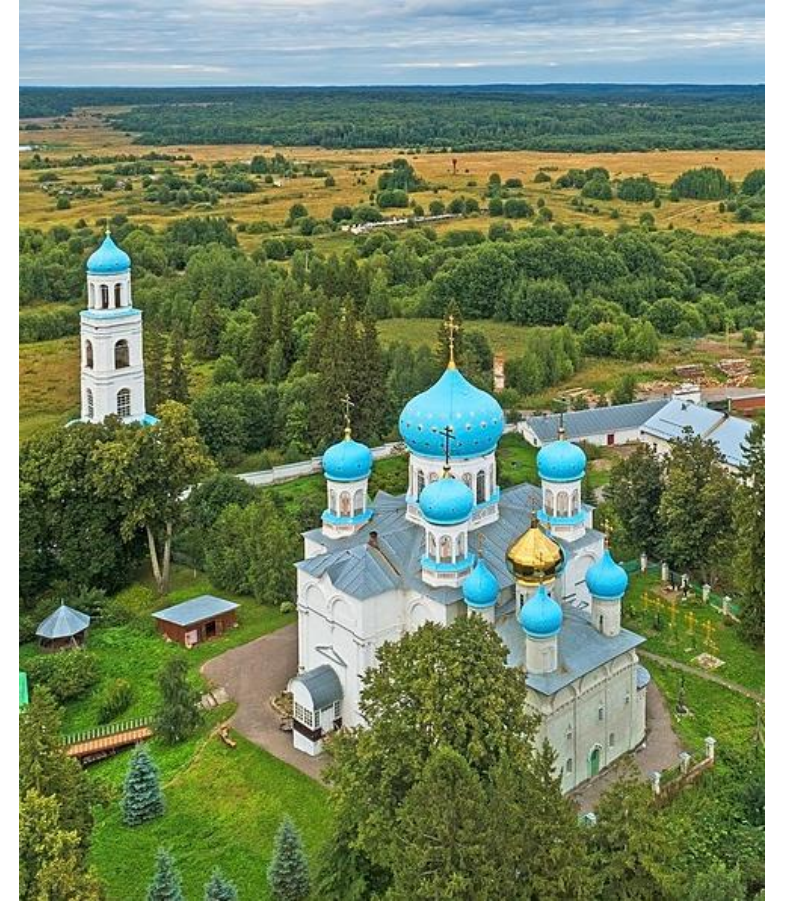
Architektonický prvek - cibulovitá bář

Kostel Vzkříšení v Kostromě (17.st.)

Chrám Vasilije Blaženého v Moskvě (16.st.)

Avramievský klášter v Jaroslavlí (14.st.)

Ukrajinské (kozácké) a sibiřské baroko

Chrám svaté Trojice, Černihiv

Kyjevsko-pečerská lávra

Katedrála Zesnutí
Bohorodičky, Charkov

Katedrála Zvěstování
Bohorodičky v Ťumeni (1768—
1786)

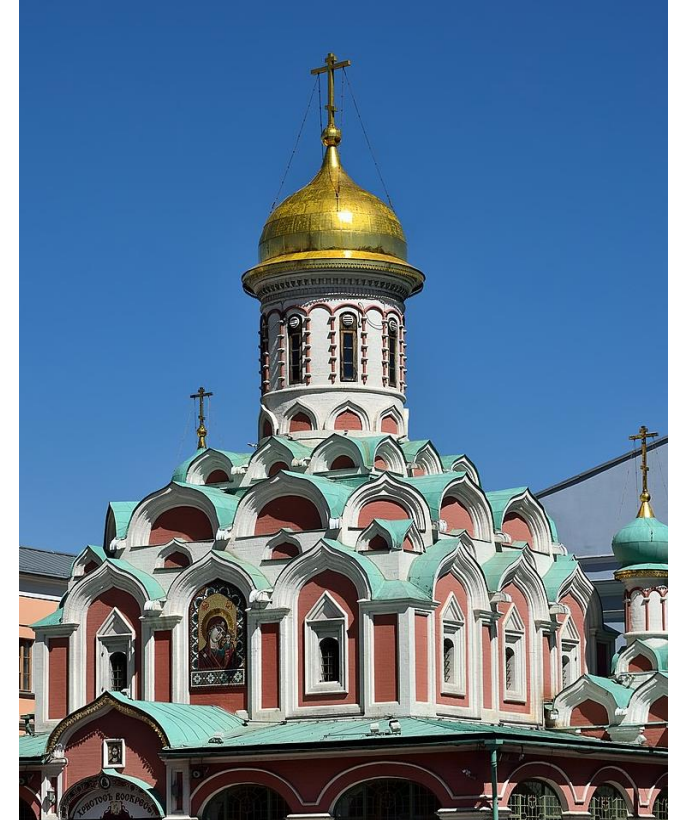
Architektonické prvky *zakomara* a *kokošnik*

Uspenský chrám, ze 13. st.,
současná podoba z let 2004-2010,
Jaroslavl, Rusko

[Russian Orthodox church
architecture: How to read its
sacred elements \(INFOGRAPHICS\)
- Russia Beyond \(rbth.com\)](https://rbth.com)

Centrální část Kazaňské katedrály ze
17. st., souč. podoba 1993, Moskva

**TYPICKÝ
RUSKÝ DEKORATIVNÍ
ARCHITEKTONICKÝ STYL
- UZOROČIE
(РУССКОЕ УЗОРОЧЬЕ)**

kokošnik jako součást ženského oděvu

КОКОШНИК • Большая российская
энциклопедия - электронная версия (bigenc.ru)

Русский кокошник
(womanadvice.ru)
Миф.Ру, кокошники и
повойники (mith.ru)

Architektonický prvek - stanová střecha

Kostel Nanebevzetí Bohorodičky
Muzeum v přírodě Vitoslavlicy

[Витославлицы \(novgorodmuseum.ru\)](http://vitoslavlicy.novgorodmuseum.ru)

Kostel Sv. Proroka Eliáše,
Jaroslavl 1647—1650

Kostel ze 17.st. ve Vjazmě,
Smolenská oblast

Dřevěná sakrální architektura karpatského regionu

– Ukrajina, Polsko, Slovensko

- [Wooden Tserkvas of the Carpathian Region in Poland and Ukraine - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#)

Kostel v Jasině, UK, huculský typ

Wooden Churches of the Slovak part of the Carpathian Mountain Area - UNESCO World Heritage Centre

350 ROČNÁ CERKOV SVÄTÉHO MIKULÁŠA V BODRUŽALI

Základný pohľad na veľkú pohyblivú so zvoncov. Zvonová stĺbka je zvonka a krytá vertikálnymi doskami s krycími štápmi. Najvyšší a najväčší zvon v čase 1. svetovej vojny bol uhorkou štíhľou mozou použitý na vojenské účely. Zostal ako prírodný zvon. Čerň tak doplnená na súčasnej stav v dvoch rokoch XX. storočia.	Nadstavec oltára, detail, ríšajový ornament, v centre ktorého je reliéf Baboľho oka v oblačkovej gloriole. Oltár bol zhotovený koncom 18. storočia.	Oltár cervi, ukrižovanie Ježiša Krista má svoju analógiu v národnej maľbe z konca 18. storočia. Tabernákulum na vysokom architektónom sokle v hlavnej vežiobe a oltárnym obrazom Káľarie.	Ikona sv. Jána Krstiteľa je v súčasnom orámovaní a po celú dobu ikonostasu bola jeho súčasťou.	
Na ľavej ikone je zobrazený Ježiš starší s kľúčom. Vpravo je Barboľské oko s ríšajom. Pod nim ikona s dvadsiatimi Ježišom v kráľovskom kabáte, sedí po prvýkrát pred kľúčom svätej kľúče. Zároveň s kľúčom, ikona Ježiša z 18. storočia.	Nábožná maľba s výjavom Opatovanie kľúča (cca 23x112 cm). Ukrižovaný Ježiš Kristus na kríži, po jeho prívoti Božia maľba, po ňom Jan Krstiteľ, po rokoch Káľarie, Mária Magdaléna. Architektúra Mikuláša (doba zvoncov), je symbolom výrazne božského porokku nad zvoncovou temou a kľúčom. Táto v spoločnosti vyjadruje zobrazení perko.	Detail z Poboľného súdu. V strede maľby je sčítaní oltár s křížom a knihou evanjelii. Následne maľby svätých pri vprávkach koncom 18. storočia.	Ikona dvoch apoštolov zo zadnej strany staršieho ikonostasu. 17. storočia. Restaurovanie ikon vykonali predovšetkým Paľakovci v Bratislave.	
Barboľský ikonostas z roku 1734 má snáď ikonografie západoeurópskeho umenia. V apsidom izde ikona sv. Jána Krstiteľa, ikona Božej matky, (rodokopce), ikona svätej Krista, učebná. Popisná ikona bola do roku 1968 využívaná na kresťanskú pedagógiu školy.	Ikony učeníkov Jákuša mladšieho s palicou, Šimon s vobornou píluou, ktorá pripomína soľt ropozaním. Základy a zámery restaurovania maľieb spracovali Pamiatkový ústav Bratislava.	Cárské dvere ikonostasu na jednotlivých křídľach majú maľobý a vyobrazení Panny Márie, Marka, Maruša, Michala Arcangéla, Lukáš a Jána V oľaví. Čerňových dverí je hlavny predstaviteľ cervi v tradičnom postojí a odeví.	Obhorená ikona Božej matky s Ježiškom, z konca 18. storočia, zveľetorená akadémičká maľarka Zuzana Chovancová v roku 1993. Ikona je v Barboľskom mčre v Barboľovej, Technická škola, ikony rodokopce (jssušie) Máry Božej Márie s Ježiškom na ľavej ruke) je súčasťou zredizovaného ikonostasu.	

Pokud není uvedeno jinak, zdroje obrázků jsou:

- uk.wikipedia.org
- ru.wikipedia.org